

Petita història d'una gran professió: dietista-nutricionista

A brief history of an important profession: Dietitian nutritionist

PILAR CERVERA

Dietista-nutricionista. Professora titular de la Universitat de Barcelona (jubilada el 2009); presidenta de l'AED-N, del 1988 al 1994; directora del CESNID-UB, del 1993 al 2006; presidenta de la Conferència Espanyola NHD (CDDNutrición), del 2005 al 2008.

RESUM: L'autora de l'article fa una narració de tot el procés que va viure personalment i en el qual va participar de ple junt amb altres professionals que desitjaven aconseguir per a la professió de dietista-nutricionista una titulació oficial i homologada a tot el territori espanyol.

Aquest procés arrenca a la primèria dels anys setanta, quan s'havia de sortir a l'estranger per poder-se formar, fins l'arribada de lleis que han anat permetent fer propostes consensuades i emmirallades en les d'altres països. Es va començar amb un títol propi, es va arribar a una diplomatura oficial i, per fi, l'any 2009, es van aconseguir, en el marc de l'Espai Europeu d'Educació Superior (EEES), els estudis de quatre anys, el **grau en nutrició humana i dietètica**.

També parla de la importància de l'associacionisme en una professió i de la necessitat de tenir un codi deontològic que regeixi les normes de conducta ètica i de bones pràctiques professionals.

PARAULES CLAU: nutrició, dietètica, titulacions, dietista-nutricionista, associacionisme, codi deontològic.

ABSTRACT: *The author of this paper describes the whole process of the establishment of an approved official degree throughout Spain for the dietitian nutritionist profession – a process which she personally experienced and in which she actively participated with other professionals of this sector.*

This process started in the early 1970s, when people in Spain had to go abroad to obtain training in this field. This situation came to an end when laws were passed in Spain that allowed consensual proposals to be made, reflecting those of other countries, going from a “special degree” to an “official diploma” and, finally, within the framework of the European Higher Education Area (EHEA), to a four-year study programme, the Human Nutrition and Dietetics degree, in 2009. The paper also deals with the importance of association for a profession such as this and the need to establish a code of ethics setting out the rules of ethical conduct and good professional practices.

KEYWORDS: *nutrition, dietetics, degrees, dietitian nutritionist, association, code of ethics.*

INTRODUCCIÓ

Per parlar d'aquesta «petita història» hem d'entendre que una professió se sustenta en l'equilibri de:

- 1) la **formació**, que li confereix competències;
- 2) l'**associacionisme**, que cohesiona la professió, i
- 3) el **codi deontològic**, que regeix les normes de conducta ètica i de bones pràctiques professionals.

Em proposo relatar algunes de les meves vivències al llarg de més de trenta anys, en què, junt amb altres professionals, vàrem treballar perquè la professió de dietista-nutricionista ocupés el lloc que mereix tant en el terreny de la formació com del reconeixement laboral equiparable al que gaudeix en altres llocs d'Europa i del món.

Tot i que hi ha dates que se superposen en l'àmbit de la formació i de l'associacionisme, que han anat de braçet en molts moments, crec que és oportú parlar primer de les etapes formatives i després de les professionals.

1) FORMACIÓ

Antecedents

Al nostre país, les primeres passes en formació es van realitzar dins el Programa d'Educació en Alimentació i Nutrició, denominat EDALNU, que es va crear a iniciativa del Govern espanyol (acord del 7 de maig de 1954), conjuntament amb la FAO i l'UNICEF.

El programa EDALNU es va aplicar a través de moviments juvenils i religiosos, i s'adreçava a mestres, assistents socials i mestresses de casa. L'objectiu d'aquest programa consistia a influir en els hàbits alimentaris de certs grups de població que es consideraven vulnerables i, per tant, bàsics en la salut de la comunitat. Així, els

«El programa EDALNU es va aplicar a través de moviments juvenils i religiosos, i s'adreçava a mestres, assistents socials i mestresses de casa.»

mestres podien influir en els nens; les mestresses de casa, en la família, i els treballadors socials, en grups marginals, principalment.

El **1972**, la Direcció General de la Salut del Ministeri de Sanitat va absorbir el programa EDALNU (la qual cosa facilitava l'execució en institucions nacionals o locals que el sol·licitessin), que s'adreçava a formar educadors en alimentació i nutrició (figura 1). Aquest programa i el tema de l'educació alimentària van centrar, l'any 2013, una tesi doctoral a la Universitat d'Alacant (Trescastro, 2013).

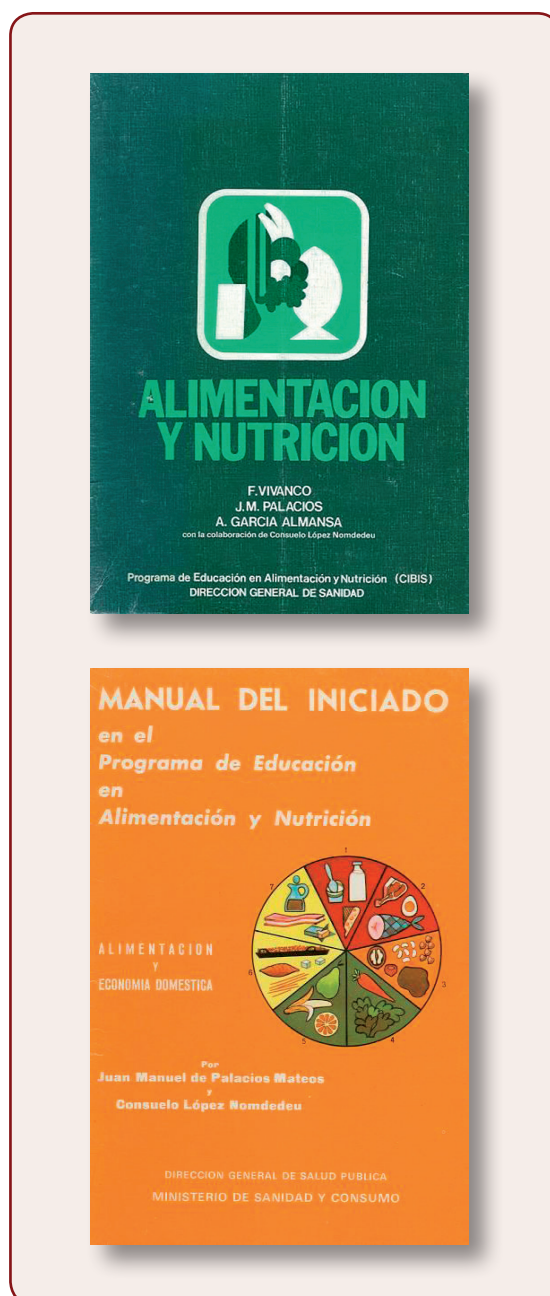

Figura 1. Publicacions del programa EDALNU.

Inicis de la professió

La necessitat de professionals de la dietètica, és a dir, de dietistes-nutricionistes (D-N), es va començar a sentir al nostre país, d'una banda, en l'àmbit hospitalari i, de l'altra —a causa de la creixent preocupació social—, en l'àmbit del consum, com ha passat a la resta de països europeus.

Entre els anys **1965-1970** va començar la sensibilització per la dietètica en alguns centres hospitalaris a través de persones que havien anat a l'estranger a formar-se, per exemple, les senyores Rigolfas i Padró, que van obtenir el Diplôme de Dietotérapie a l'Institut Scientifique et Technique de l'Alimentation (ISTA) de París, que dirigia el prestigiós professor Trémolières. També hi va haver professionals d'altres països que van venir a Catalunya: la senyora Bezio, de França; la senyora Johnston, del Regne Unit; la senyora Schinca, de Sud-Amèrica, etc.

Aquestes persones van ser les pioneres a impartir cursos de formació a les escoles d'infermeria —a l'Hospital Clínic i al de la Creu Roja de Barcelona. Aquests cursos permetien obtenir el certificat d'auxiliar de dietètica expedit pels hospitals respectius, que acreditava tenir els coneixements per exercir tant en l'àmbit clínic com en salut pública.

«El diploma de dietètica superior ens va permetre exercir amb més plenitud les "funcions" de D-N en el nostre àmbit.»

França, el nostre país veí, ens oferí la possibilitat d'assistir a congressos i jornades professionals, i així vàrem tenir coneixement que s'iniciava una formació universitària a distància (de tres anys) per a les col·legues franceses que, tot i que disposaven d'una formació reglada (de dos anys), els faltava nivell per accedir a formació postgraduada i també per poder fer carrera professional. Aquesta formació la dirigia el professor Debry, de la Universitat de Nancy, i la coordinava Madame Bleyer, de l'Association des Diététiciens de Langue Française (ADLF).

Quatre catalanes, el **1975**, hi vàrem demanar l'accés i ens van acceptar, ja que van considerar que teníem com a base una carrera sanitària, a més d'exercir la professió, i que podríem seguir la formació. Ens vàrem incorporar

així a la primera promoció que ho feia. Va ser l'any **1978** quan vam obtenir el Diplôme d'Université de Diététique Supérieure a la Universitat de Nancy, equivalent a una llicenciatura i que a França permetia als D-N accedir, junt amb altres llicenciats, com ara metges, farmacèutics, químics, veterinaris, etc., a estudis de tercer cicle, per exemple, al Diplôme en Biologie de la Nutrition Humaine, a la mateixa universitat. En aquest punt, algunes vàrem coincidir amb les doctores Quer, Rivero i Tralleró, els doctors Salas i Vila, i la senyora Puigdueta, entre d'altres.

El diploma de dietètica superior ens va permetre exercir amb més plenitud les «funcions» de D-N en el nostre àmbit. Val a dir que ens van seguir moltes promocions —de gent de Catalunya, les Illes i d'altres indrets d'Espanya— fins que es va poder gaudir d'una titulació oficial i homologada a tot el territori espanyol. Aquesta formació va ser reconeguda *de facto* per institucions i empreses com de molt bona qualitat.

Aquests inicis de la professió de D-N anaven posant de manifest la necessitat de tenir aquí un nivell de formació capaç de ser reconegut a Espanya i també a Europa.

Primeres propostes de formació «reglada» a l'Estat espanyol

A partir del **1978**, aquestes professionals en exercici a Catalunya vàrem començar a fer gestions i propostes perquè els futurs D-N poguessin rebre a l'Estat espanyol el nivell de formació que s'oferia a la major part de països europeus i que aquí no s'havia pogut iniciar donada la poca flexibilitat de les estructures educatives d'aquell moment.

Estudiada la situació global i comparada amb la d'altres professions similars (infermers, treballadors socials, mestres, fisioterapeutes, etc.), es va començar a pensar a sol·licitar al Ministeri d'Educació i Ciència (MEC) un nivell de formació equivalent, és a dir, una diplomatura en dietètica i nutrició, ja que s'estimava que una diplomatura era un bon nivell per a l'exercici de la nutrició aplicada.

Penso que és oportú fer esment a la I Jornada de l'Associació Catalana de Ciències de l'Alimentació (ACCA), celebrada a la Facultat de Farmàcia l'any **1980** i que duia com a títol «Present i futur de l'alimentació a Catalunya». En aquelles dates, treballava a l'Ajuntament de

Barcelona i vaig tenir el plaer de ser convidada a participar en una taula rodona que tractava sobre l'ensenyament de les ciències de l'alimentació i que estava moderada pel doctor Mariné, a qui vaig conèixer en aquella ocasió i amb qui, a partir d'aleshores, hem compartit moltes inquietuds relacionades amb la formació dels àmbits esmentats.

Allà es va posar de manifest la necessitat de dues carreres noves: d'una banda, ciència i tecnologia dels aliments (inicialment pensada com una llicenciatura de segon cicle), i de l'altra, una diplomatura en dietètica i nutrició.

Diversos grups de la Universitat de Barcelona (UB) van començar a treballar en propostes de plans d'estudi adients per a les dues carreres.

La Llei de reforma universitària (LRU)

La **Llei orgànica 11/1983** de reforma universitària (LRU) va permetre establir professorat universitari —personalment, vaig obtenir una plaça de professora titular d'escola universitària a la UB, on impartia docència en nutrició i dietètica a l'Escola Universitària d'Infermeria— i, també, va fer entreveure per primer cop la possibilitat de fer propostes formatives al MEC en l'àmbit de **l'alimentació, la nutrició i la dietètica**.

Els anys **1985-1986**, en el marc d'aquesta Llei, el Consell d'Universitats (CU) del MEC va crear grups d'experts per anar estudiant propostes. El grup de ciències de la salut no va considerar adient presentar una proposta formativa en dietètica i nutrició, i fou gràcies al grup de ciències que es van poder presentar aquelles iniciatives que feia temps que es treballaven. Així, el 1987 es va fer la proposta de dos tipus de formació superior considerades necessàries en l'àmbit esmentat i que, fins aleshores, no s'impartien a Espanya:

- Diplomatura en dietètica i nutrició.
- Llicenciatura en ciència i tecnologia d'aliments.

S'ha de ressaltar que la proposta per formar D-N es va fer seguint les recomanacions europees sobre el tema, basades en un document elaborat pel Consell d'Europa i la Federació Europea d'Associacions de Dietistes (EFAD, 1988), i també emmirallant-nos en el que havíem pogut veure i viure en les visites que fèiem a diferents universitats, tant d'Europa (França, Suïssa, Itàlia, Bèlgica, Holanda, Regne Unit, etc.) com, molt especialment, de Canadà, a la Universitat de Montreal, visita que vaig poder

fer amb la senyora Cugat i en la qual ens facilitaren molta documentació per poder orientar els primers plans d'estudis que es proposaven.

Fruit dels treballs del grup de ciències es publicaren el **1988**, per part de la Secretaria General del MEC, els **llibres verds** de cada titulació (figura 2), que recollien les observacions i els suggeriments sobre les propostes esmentades en l'etapa de consulta, que, posteriorment, serien estudiades per la Ponència de Síntesi, que va efectuar les correccions que va considerar adequades de cara a dissenyar la proposta definitiva que s'elevaria al Ple del CU.

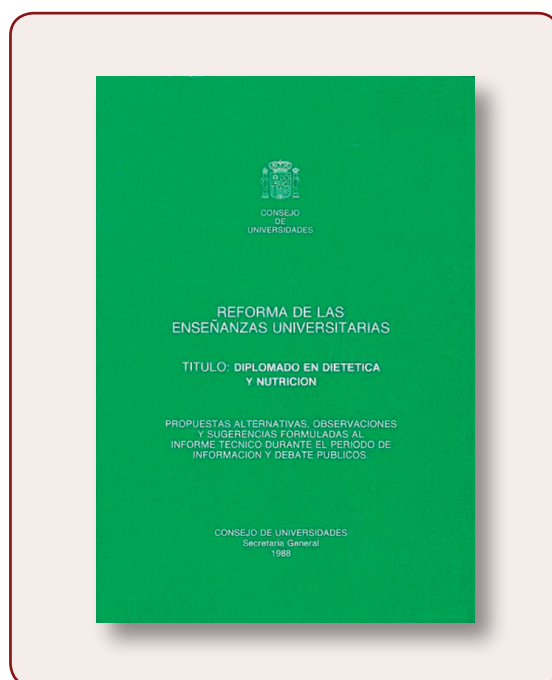

Figura 2. Llibre verd del Consell d'Universitats (1988).

Inici de la formació universitària a Espanya

Com que semblava que l'aprovació per part del Ple del CU era imminent, el mateix **1988**, la Universitat del País Basc (Campus de Vitòria) començà a impartir els estudis de la **diplomatura en dietètica i alimentació humana**. L'any següent, és a dir, el curs **1989-1990**, la Universitat de Navarra (Pamplona) també impartia la **diplomatura**.

La UB, tot i tenir la documentació preparada des del principi, no volia iniciar els estudis fins que no fossin oficials, però atès que això no es produïa, els va començar el curs **1993-1994**.

Tot i així, la UB no va considerar adient que aquests estudis «no oficials» compartissin espai i instal·lacions amb els ensenyaments «oficials» que s'impartien en

aquell moment. Per aquest motiu es va crear un centre adscrit: el Centre d'Ensenyament Superior de Nutrició i Dietètica (CESNID).

«Es va crear la Fundació CESNID, formada per entitats públiques i privades.»

A l'època, les tres universitats imparteixen aquests estudis en qualitat de títol propi, ja que el MEC encara no havia aprovat el títol oficial. El títol propi que impartien les tres universitats esmentades no podia tenir la nomenclatura *oficial* i es va anomenar: *graduad en dietètica i alimentació humana*.

El Centre d'Ensenyament Superior de Nutrició i Dietètica (CESNID)

Faig un parèntesi per explicar el què, el com i el perquè es va propiciar la creació del CESNID. A partir de l'aprovació dels llibres verds del **1988**, la UB va crear comissions per revisar tant els plans d'estudi de les carreres ja existents com de les noves propostes formatives que oferia la LRU. En el si de la Divisió de Ciències de la Salut de la UB s'estudiaven les propostes per a medicina, odontologia, infermeria, podologia, fisioteràpia i dietètica i nutrició, per a la seva possible implantació al Campus de Bellvitge.

Com que anava passant el temps i no s'aprovava oficialment la proposta de la diplomatura en dietètica i nutrició —com explico més endavant—, la Divisió va considerar que si s'optava per tirar endavant l'ensenyament en qualitat de títol propi, no es podia fer en el mateix lloc on s'impartien les carreres oficials.

El **1993**, l'equip rectoral, amb el doctor Bricall com a rector, va veure adient donar suport a la iniciativa de professors i professionals i va encarregar a la Fundació Bosch i Gimpera trobar alguna fórmula per poder iniciar els estudis esmentats. En aquest context, es va crear la Fundació CESNID, formada per entitats públiques i privades, que tenia com a objectiu principal la posada en marxa de l'ensenyament i també altres objectius secundaris, com la prestació d'assessoria i de serveis en el marc de l'alimentació, la nutrició i la dietètica. Així ho reflecteix el **Decret 207/1994**, publicat al *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* (DOGC), en què es descriu l'adscripció del CESNID a la UB, sota la titularitat del Patronat de la fundació privada amb el mateix nom.

Molts d'aquest patrons van ser fonamentals per a la signatura de convenis que ens permetien gaudir de llocs de pràctiques per als nostres estudiants: l'Institut Català del Consum (ICC), l'Institut Català de la Salut (ICS), el Departament de Salut (Salut Pública), el Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació de la Generalitat de Catalunya (DARP), la Unió Catalana d'Hospitals (UCH), l'Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya (INEFC), l'Associació Catalana d'Empreses de Restauració Col·lectiva (ACERCO) i indústries, com el Grup Gallina Blanca i d'altres, que es van incorporar els anys següents.

El Patronat de la Fundació estava presidit pel rector de la UB i, en la primera sessió, em van nomenar directora del Centre per un període inicial de quatre anys i que em van renovar tres vegades consecutives.

Vull destacar les excel·lents relacions que vàrem tenir amb els consecutius rectors: els doctors Bricall, Caparós, Tugores, Rubiralta i Ramírez, així com amb els delegats respectius que, com a centre adscrit, hi havia designats: els doctors Mariné, Boatella i Mans.

El CESNID tenia professorat propi, altres professors procedents de diferents departaments de la UB, de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) i de la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC), i professionals qualificats que gaudien de contractes d'associat. Aquí vull destacar la bona tasca de la cap d'estudis, la senyora Padró, en l'organització i la coordinació de les pràctiques tutelades en els diferents àmbits —clínica, salut pública, restauració col·lectiva, indústries, etc.—, ja que es demanava a professionals que exercien funcions de dietista, però que no tenien la titulació reconeguda, que formessin a estudiants que obtindrien una titulació més específica que la que ells tenien. El 2001, la senyora Padró va passar a ser adjunta de direcció i la doctora Puchal va seguir la tasca com a cap d'estudis.

«El Patronat de la Fundació estava presidit pel rector de la UB i, en la primera sessió, em van nomenar directora del Centre.»

També, com és natural, hi havia personal d'Administració i Serveis, amb la senyora Reixach al capdavant. Va ser un bon equip que va treballar amb molt d'entusiasme, col·laborant en les iniciatives i les oportunitats que ens brindava el projecte de tirar endavant la formació desitjada per al D-N.

Inicialment, el CESNID, com que no es podia ubicar al Campus de Bellvitge, va llogar uns espais dins del Palau de les Heures (Campus de Mundet), seu del Centre de Formació Contínua de la UB en aquella època. Posteriorment, el **1996** va traslladar la seva seu al recinte Torribera, propietat de la Diputació de Barcelona, que juntament amb l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet van facilitar que ens hi trobéssim còmodes i anéssim creixent en el projecte que la Fundació ens havia encomanat, tot i sentir-nos bastant sols, ja que la UB trigava a portar altres projectes educatius, que no acabaven de quallar. Actualment, allà s'ubica el Campus de l'Alimentació de Torribera (UB).

L'alcaldeessa de l'Ajuntament, la senyora De Madre, ens va ajudar en la consecució d'un Fons Europeu de Desenvolupament Regional (FEDER) per finançar la instal·lació dels dos primers laboratoris, que ens eren molt necessaris per a l'ensenyament: un de químiques i un altre de tècniques culinàries.

Vaig tenir l'honor de dirigir el Centre durant tretze anys (1993-2006), i el vaig deixar en mans de la doctora Farré, que procedia de la Universitat de València i que dirigí principalment el delicat procés d'integrar l'ensenyament de la UB.

El període del 1989 al 1998

Tornant al procés, recordem que els continguts dels llibres verds havien de ser aprovats pel Ple del CU. Això es va produir en la sessió del 29-30 de març del **1989**, en què es va proposar el reial decret que marcà les directrius generals pròpies per a l'elaboració dels plans d'estudi que conduïen a obtenir els títols de: 1) diplomada en dietètica i alimentació humana (DAH) —recordem que el llibre verd proposava «dietètica i nutrició», d'aquí el canvi de nom en els títols propis—, i 2) llicenciat en ciència i tecnologia d'aliments (CTA), els quals havien de ser aprovats en última instància en un Consell de Ministres (CM) i, posteriorment, ser publicats al *Boletín Oficial del Estado* (BOE).

Els canvis polítics de l'època van fer que fins al CM del 26 d'octubre del **1990** no es desbloquegessin les noves titulacions i aquell dia, incomprensiblement, només s'aprovà —entre altres també pendents— la proposta de la llicenciatura en ciència i tecnologia dels aliments («Real decreto 1463/1990, de 26 de octubre, por el que se establece el título universitario oficial de licenciado en ciencia y tecnología de los alimentos y las directrices generales propias de los planes de estudios conducentes a la obtención

de aquél») i no la diplomatura en dietètica i alimentació humana, que havia de seguir com a títol propi per part de les tres universitats que l'impartien aleshores.

Posteriorment es va saber que la Comissió de Subsecretaris estimà que calia valorar la formació vigent des del 1984, a escala de **formació professional**, donades les noves orientacions que, en aquest camp, obria la «**Ley orgánica 1/1990**, de 3 de octubre, de ordenación general del sistema educativo» (LOGSE), ja que existia una formació (FP2, branca sanitària) que permetia obtenir la titulació de **tècnic especialista en dietètica**.

Tot i els suggeriments i les recomanacions fetes per l'Asociación Española de Dietistas-Nutricionistas (AED-N) i les tres universitats que impartíem el títol propi, el CM del 7 d'abril del **1995** aprovà el «**Real decreto 536/1995**, de 7 de abril, por el que se establece el título de técnico superior en dietética y las correspondientes enseñanzas mínimas» i el «**Real decreto 548/1995**, de 7 de abril, por el que se establece el currículo del ciclo formativo de grado superior correspondiente al título de técnico superior en dietética» (a partir de la proposta que tenia el MEC per a la diplomatura).

Les tres universitats que impartíem el títol propi ens reuníem periòdicament i ens repartíem «feines ministerials» per anar explicant la necessitat d'aquest ensenyament a escala universitària.

Després de deu anys de resistència per part de les tres universitats que impartíem el títol propi —hi havia col·lectius professionals (principalment d'infermeria i de farmàcia) que desitjaven una especialitat i s'oposaven a una titulació que regulés la professió de D-N—, per fi, després d'un debat a la Comissió d'Educació del Parlament i el vistiplau del CU, que va elevar la proposta de la diplomatura amb la nomenclatura que era més habitual a Europa, el CM del 20 de març del **1998** va aprovar el «**Real decreto 433/1998**, de 20 de marzo, por el que se establece el título universitario oficial de **diplomado en nutrición humana y dietética** y las directrices generales propias de los planes de estudios conducentes a la obtención de aquél».

Les directrius del **1998** coincidien pràcticament amb les ja esmentades del 1989, per això les tres universitats (del País Basc, Navarra i Barcelona) vam poder iniciar globalment la diplomatura de manera oficial i facilitar a les promocions de graduats —mitjançant una taula d'adaptacions publicades conjuntament amb els nous plans

d'estudi— l'obtenció de la titulació oficial homologada per a tot el territori espanyol.

El CESNID ho va poder fer amb el **Reial decret 1832/1999**, en què s'homologa el títol de diplomat en nutrició humana i dietètica, i amb la posterior **Resolució de la UB del 3 d'abril de 2000**, en què es publica la taula d'adaptacions per a l'obtenció del nou títol.

El període del 1998 al 2008

A partir del **1998**, moltes universitats, que desitjaven impartir aquests estudis, però que davant les incerteses que hem comentat no ho feien, van començar a fer-ho. Les tres universitats del títol propi i l'AED-N fèiem recomanacions de «prudència» per no crear falses expectatives laborals en els nous titulats i també per la manca de professorat especialitzat en algunes universitats. Tot i així, el curs **2002-2003** ja eren **quinze** les universitats que impartien la titulació.

Les trobades en diversos fòrums (jornades, simposis, congressos, etc.) de degans, directors, caps d'estudi, coordinadors i professorat de la titulació van promoure la iniciativa d'organitzar **trobades de reflexió sobre el passat, el present i el futur** de la formació del D-N. Així es va constituir un grup de treball que, després de diverses reunions, va propiciar la signatura de *Perfil de las competencias del titulado universitario en nutrición humana y dietética. Documento de consenso* (figura 3), publicat el febrer de **2003**, elaborat conjuntament pels representants designats per les universitats que impartien la titulació i l'AED-N.

«El curs 2002-2003 ja eren quinze les universitats que impartien la titulació.»

Aquell document s'iniciava amb les diferents definicions que diverses entitats internacionals donaven de la professió de D-N, es deia: «En todos los lugares donde una adecuada alimentación puede ayudar a mejorar la calidad de vida, los D-N, enseñan, investigan, valoran, guían y aconsejan. La profesión de D-N lleva implícita en su ejercicio la educación alimentaria-nutricional en cualesquiera de los campos donde es posible ejercerla» i detallava les funcions del D-N clínic (el comunitari o de salut pública), en restauració col·lectiva, en la indústria, en la docència, en la recerca... i en d'altres àmbits que en el futur demanessin la seva participació.

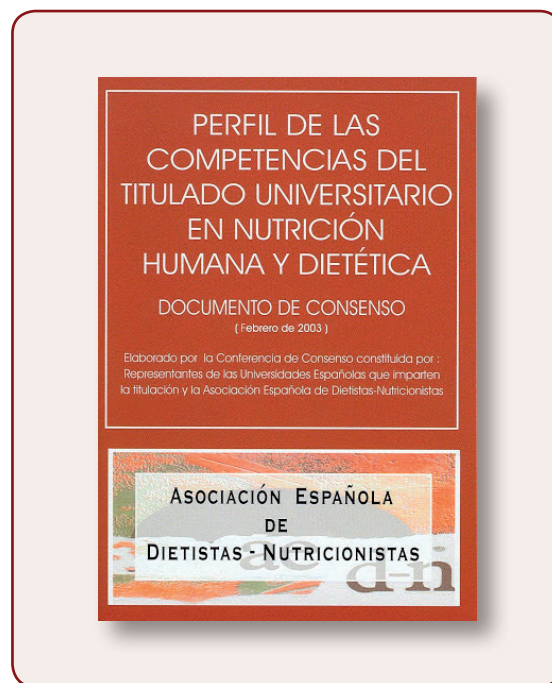

Figura 3. Documento de consenso (2003).

Llei d'ordenació de les professions sanitàries (LOPS)

La darrera llei general de Sanitat que es referia al lliure exercici de les professions sanitàries era del 1986 i no n'afrontava la regulació. El **2003** es va afrontar aquest tema i el Ministeri de Sanitat (MS) va aprovar la «**Ley 44/2003**, de 21 de noviembre, de ordenación de las profesiones sanitarias», que incloïa per primer cop el D-N com a professional sanitari. Aquest fet va tenir molta repercussió en l'àmbit de la formació —recordem que en el MEC estàvem catalogats dins de les carreres de ciències— i a partir de la LOPS es va poder argumentar que es tractava d'una carrera de ciències de la salut. També va començar a tenir influència en l'àmbit laboral dels titulats.

La formació del dietista-nutricionista a Europa

La Unió Europea (UE), de cara a la **lliure circulació de professionals per Europa**, va veure la necessitat d'adoptar algun sistema comprensible i comparable de titulacions, fent especial atenció a: l'**aprenentatge**, l'**estructura** dels estudis, la possibilitat de **valorar la qualitat** tant dels centres com dels dissenys curriculars, les **pràctiques**, les estades tutelades i també els **docents**.

En aquest marc es creà l'**Espai Europeu d'Educació Superior (EEES)**, que es va iniciar amb la Declaració de la Sorbona (**1998**) i la Declaració de Bolonya (**1999**),

en la qual es preveia per al **2010** l'**harmonització** completa —no homogeneïtzació— de la formació superior entre els països signataris.

Espanya va ser un dels països signants de la Declaració de Bolonya i davant aquest compromís va donar un primer pas per facilitar el canvi en aprovar la **Llei orgànica 6/2001** d'universitats (LOU) l'any **2001**.

En aquell context vàrem constatar que a Europa existien una sèrie de titulacions, majoritàriament sanitàries —medicina, infermeria, odontologia, veterinària, farmàcia, madrones i arquitectura— que eren regulades per «directrius sectorials», tant en la quantitat de cursos que impartien com en els continguts mínims que recollien els plans d'estudi respectius. No era el cas de la formació de D-N, que, a part de no tenir directiva sectorial, era diferent d'uns països a altres (de dos a quatre anys) perquè fins aleshores s'havien d'adaptar als diferents models educatius existents en cada país.

La **LOU** preveia una Agència Nacional de Evaluación de la Calidad y Acreditación (ANECA). La creació de l'ANECA per part del MEC va representar una peça clau en l'inici del procés. En la convocatòria d'ajuts de la tardor del **2003** es va presentar una proposta per estudiar conjuntament les titulacions de nutrició humana i dietètica (NHD), en **setze** universitats, i ciència i tecnologia d'aliments (CTA), en **vint-i-quatre** universitats.

Recordem que el MEC recollia aquestes dues titulacions en l'àmbit de les ciències i no en l'àmbit de les ciències de la salut, i que algunes universitats impartien les dues titulacions, per això el plenari constituït pel susdit estudi va estar format per un grup de treball que reunia representants de trenta universitats espanyoles.

Aquest grup inicià el procés de l'estudi definint els perfils professionals amb el mètode Tuning, per després poder:

- Valorar les competències transversals o genèriques (instrumentals, personals i sistèmiques).
- Prioritzar les competències disciplinàries en funció dels perfils: **saber**.
- Definir les habilitats professionals específiques: **saber fer**.
- Treballar les competències actitudinals: **saber ser i actuar**.

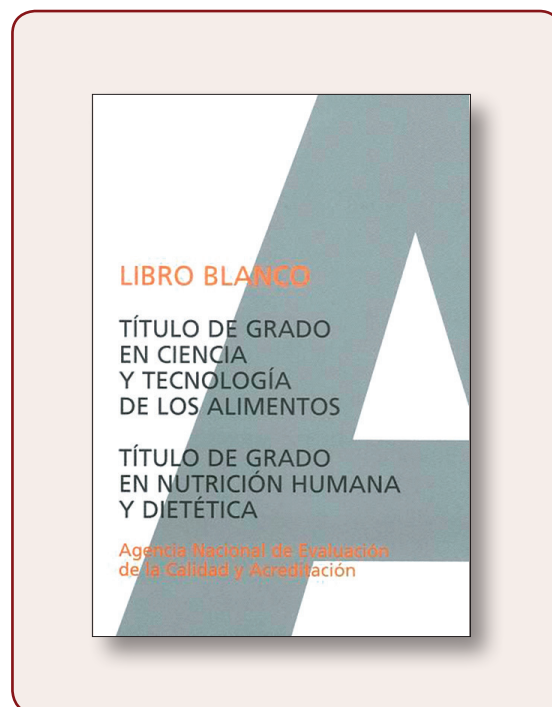

Figura 4. El llibre blanc de l'ANECA (2005).

Després de moltes i laborioses sessions de treball —algunes universitats volien unificar les dues carreres en una—, i gràcies a l'estudi previ plasmat en l'esmentat *Documento de consenso* del **2003**, es va poder concloure que es tractava de dues titulacions diferenciades, tot i que si alguna universitat, per les seves estratègies internes, volia incloure docència conjunta o oferir dobles titulacions tenia tota la llibertat per fer-ho. Tot el treball es reflecteix en el llibre blanc que publicà l'ANECA el **2005** (figura 4).

El mateix any es reforçà el tema amb el pronunciament de l'EFAD en proposar un document que permetria fixar els **estàndards** de qualitat, de cara a la regulació de les **qualificacions professionals** i a la possibilitat d'establir **registres** a escala nacional i europea (EFAD, 2005).

La Conferència

Les reunions del grup de treball de les universitats van anar consolidant la necessitat de crear un òrgan col·legiat que fos representatiu de les universitats que impartien NHD, ja que les que impartien CTA, com que feia més anys que gaudien del títol oficial, ja hi comptaven.

En aquest context es creà, el 26 d'octubre del **2005**, la **Conferència Española de Decanos y Directores de Centros que imparten la Titulación de Nutrición Humana y Dietética** («la Conferència»), que agrupà les **divuit** universitats que en aquell moment impartien la di-

plomatura oficial (figura 5). Es va signar a la UB, davant notari, i en aquell acte se'm va nomenar presidenta. Ha estat un honor per a mi ocupar aquest càrrec fins al 2008. La presidenta que prendria el relleu seria la doctora Alonso de la Universitat de Valladolid.

«Després de moltes i laborioses sessions de treball es va poder concloure que es tractava de dues titulacions diferenciades.»

D'acord amb els criteris explicats abans, el MEC, a instàncies del MS i gràcies a la LOPS, va comptar amb la Conferència en el procés que marcà els objectius i les competències acadèmiques per a la titulació del grau que habilitaria per a l'exercici de la professió regulada de D-N, així com d'altres professions «regulades» de ciències de la salut.

El grau a Espanya

Un altre canvi de Govern propicià que la LOU de 2001 recollís modificacions definitives amb la publicació del **Reial decret 1393/2007**, de 29 d'octubre de 2007, que marcà les característiques i els passos a complir per a les

noves titulacions de **grau**, que eren de **240 ECTS** (sistema europeu de transferència de crèdit), és a dir, **de quatre anys de durada**, ja que cada curs ha de tenir com a màxim 60 ECTS.

A partir d'aquelles dates, totes les universitats van començar a preparar el grau d'acord amb els criteris que es plasmarien en la «**Resolució de 5 de febrero de 2009**, de la Secretaria de Estado de Universidades, por la que se publica el Acuerdo de Consejo de Ministros, por el que se establecen las condiciones a las que deberán adecuarse los planes de estudios conducentes a la obtención de títulos que habiliten para el ejercicio de la profesión regulada de dietista-nutricionista», i l'**ordre ministerial CIN/730/2009**, de 18 de març, «por la que se establecen los requisitos para la verificación de los títulos universitarios oficiales que habiliten para el ejercicio de la profesión de dietista-nutricionista».

La UB va implantar el grau ja com a titulació oficial de la Universitat i, alhora, va anar extingint la diplomatura també oficial que impartia el CESNID.

Cal esmentar i agrair en aquest punt l'equip rectoral del moment, que va aprofitar l'avinentesa per poder «pagar un deute» que es tenia amb els professionals que ocupaven el Diplôme de Diététique Supérieure de la Universitat de Nancy, que feien tasques de tutoria en el centres de

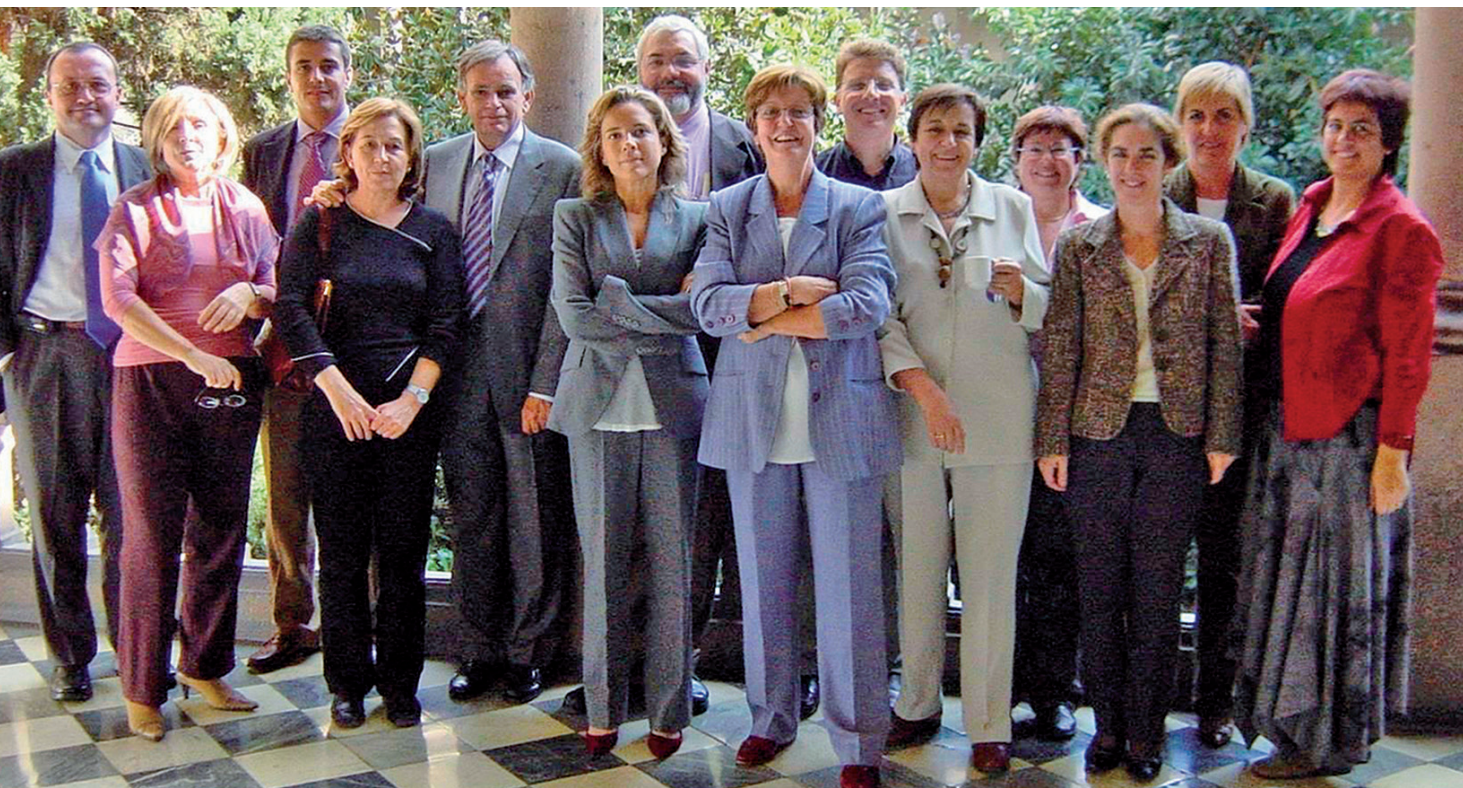

Figura 5. Constitució de la Conferència, Universitat de Barcelona, 26 d'octubre del 2005.

pràctiques i que gràcies a ells i a elles l'alumnat va aprendre la professió. Es van establir els criteris per convalidar una part de la carrera i cursar les assignatures restants que, en cada cas, es van estipular per obtenir el títol de diplomad en NHD. Evidentment, la convocatòria es va fer extensiva a tots aquells D-N que van obtenir la titulació francesa abans que s'iniciessin els estudis aquí i es van excloure voluntàriament, per no crear cap conflicte d'interessos, els que fèiem o havíem fet docència al CESNID.

2) L'ASSOCIACIONISME

Recordem el origen de l'AED-N. Va ser l'any **1987** que se celebrà a Barcelona el IX Congrés de l'ESPEN (European Society for Clinical Nutrition and Metabolism). En aquesta societat, i entre d'altres grups de treball, hi participava el de **dietistes**, que reunia els professionals que exercien la nutrició clínica.

Els nostres col·legues europeus tenien coneixement que a Espanya existien professionals que realitzaven «funcions de D-N» —però que encara no s'havien constituït com a grup organitzat—, i van tenir la gentilesa d'invitar-nos a assistir a una reunió a la seu del congrés per compartir les seves experiències i inquietuds sobre la professió, al mateix temps que s'interessaven per la situació del grup de professionals de variada formació i procedència que exercien en aquell moment a Espanya.

El motiu de no haver creat una associació era sobretot el fet de no tenir una formació universitària com desitjava el col·lectiu, però, com que per aquelles dates ja s'estaven fent les propostes formatives que abans hem comentat, ens vàrem animar, amb prudència, a constituir l'Asociación de Profesionales pro Asociación Española de Dietistas-Nutricionistas (APproAED-N).

Primer vàrem establir una junta gestora, encarregada d'elaborar els estatuts i totes les tasques per poder arribar a l'assemblea constituent (el 5 de març del **1988**). Aquesta la formaren les senyores Bezio, Candela, Cervera, Colomer, Fernández-Bustos, Pérez-Portabella, Rigolfas, Schinca i Vilarasau.

El fet de crear una associació a escala de tot el territori espanyol era fruit de les recomanacions que ens havien fet per poder formar part de l'EFAD, que només reconeixia una associació per país. Val a dir que no tothom a Catalunya ho va veure amb bons ulls.

Aquell mateix any **1988** se celebrava a París el X Congrés Internacional de Dietètica i les col·legues franceses amb qui teníem molt bona relació, fruit d'haver compartit la formació de la Universitat de Nancy, ens varen convidar a presentar-nos en el marc del Congrés a la reunió de l'EFAD.

Aquesta presentació va ser molt ben acollida i propicià que en la propera reunió ja ens acceptessin com a membres amb plens drets.

La primera assemblea ordinària de l'APproAED-N (el 10 de desembre del **1988**) va escollir la Junta de Govern i em va nomenar presidenta, acompanyada per les senyores Shinca, Rigolfas, Cugat, Pérez-Portabella, Corachan, Reig, Salvador i Vilasau amb diferents càrrecs, i també va nomenar les vocalies regionals, les senyores Barreiro, Cao, Capdevila, Cétera, Hernando, Martín, Morales, Padró, Johnston i el senyor Jover.

Efectivament, l'APproAED-N, el **1989**, ja formava part de l'EFAD i, en conseqüència, de la International Confederation of Dietetic Associations (ICDA).

Tinc molts bons records d'aquelles reunions internacionals, acompanyada primer per la senyora Johnston i després, per la senyora Sala.

Vaig tenir l'honor de presidir l'Associació fins l'any **1995**, quan em va rellevar la senyora Sala.

En aquella etapa ja es va suprimir el principi de la denominació i es va convertir en l'AED-N, que ha evolucionat en l'àmbit professional amb la creació de col·legis autonòmics que esdevindrien en un futur el Consejo General de Colegios Oficiales de Dietistas-Nutricionistas (CGCOD-N), i en l'àmbit acadèmic, en l'Academia Española de Nutrición y Dietética. Cal agrair a l'Academia que el passat juliol del 2019, en el marc del seu congrés anual, tingués la gentilesa de fer un especial reconeixement a les tres universitats que vàrem impartir el títol propi durant quasi deu anys.

3) EL CODI DEONTOLÒGIC

Com he esmentat al principi, la tercera pota del trípede en què se sustenta una professió és tenir un codi deontològic propi. L'AED-N adoptà el **1995** les recomanacions ètiques de la professió de dietista elaborades per l'EFAD. El **2008** s'elaborà un decàleg d'estàndards ètics en l'exercici de la professió de D-N.

«En aquella etapa ja es va suprimir el principi de la denominació i es va convertir en l'AED-N.»

En el període **2008-2012**, l'AED-N va crear disset comissions de treball, una d'elles específica per a la «**creació del código deontológico de la profesión de D-N**».

Els treballs d'aquesta Comissió i les posteriors revisions que van fer les juntes directives del moment van propiciar la publicació del codi en les quatre llengües oficials a l'Estat espanyol (figura 6).

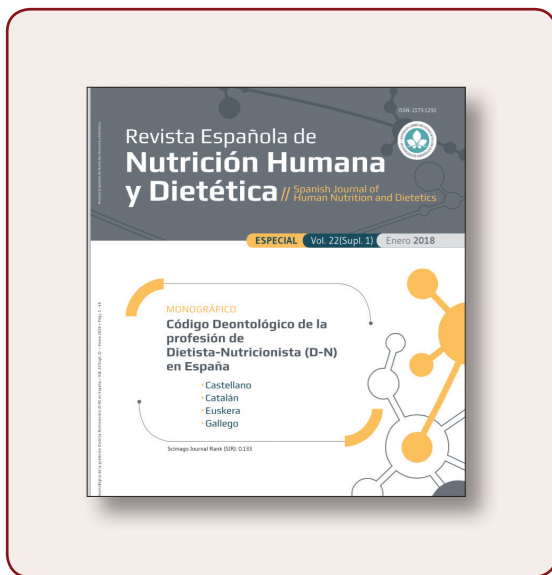

Figura 6. Publicació del codi deontològic de la professió de dietista-nutricionista a Espanya.

CONCLUSIONES A MODE D'EPÍLEG

El nou marc millorà indubtablement la formació en coneixements (**saber**), habilitats (**saber fer**), aptituds i actituds (**saber ser i estar**), per poder exercir la professió de D-N, però si les universitats no tenen docents especialitzats difícilment es podrà transmetre la plenitud científica i professional requerida.

En aquest sentit, desitjo fer una crida als joves titulats perquè optin majoritàriament per la **inserció laboral plena en els diferents àmbits pels quals s'han format**, amb el compromís de **saber evolucionar**, és a dir, conscients de la necessitat de la **formació contínua al llarg de la vida professional**, ja que una base sòlida és la garantia d'una professió plenament reconeguda, unida i cohesionada.

Seria desitjable, però, que alguns optessin per la **carrera acadèmica**, que exigirà, sens dubte, el grau, el postgrau i el doctorat, per així poder participar plenament en igualtat de condicions amb professors d'altres disciplines en la formació dels titulats del nostre país i, alhora, poder gaudir de l'harmonització que Europa desitja i necessita.

He tingut el plaer de participar i compartir molts dels moments de la professió en tots els àmbits que us he relatat, sempre moguda per l'amor a la professió que vaig triar en el seu moment.

Vaig finalitzar la meva trajectòria professional just en el moment en què ja s'iniciava el grau (2009), amb la satisfacció de veure aconseguits molts dels objectius marcats i també de veure com el col·lectiu era capaç de seguir creixent i consolidant el seu futur.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

«Decret 207/1994, de 26 de juliol, pel qual s'autoritza l'adscripció del Centre d'Ensenyament Superior de Nutrició i Dietètica (CESNID) a la Universitat de Barcelona» (1994). *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* [en línia], núm. 1930 (5 agost). <<https://portaljuridic.gencat.cat/eli/es-ct/d/1994/07/26/207/>> [Consulta: 22 maig 2020].

EUROPEAN FEDERATION OF THE ASSOCIATIONS OF DIETITIANS (EFAD) (1988). *Le rôle et la formation des diététiciens en Europe*. Houten (Països Baixos): EFAD.

— (2005). *European Academic and Practitioner Standards for Dietetics*. Houten (Països Baixos): EFAD. També disponible en línia a: <http://www.efad.org/media/1442/efad_benchmarkjune2005_uk.pdf> [Consulta: 23 maig 2020].

«Ley 44/2003, de 21 de noviembre, de ordenación de las profesiones sanitarias» (2003). *Boletín Oficial del Estado* [en línia], núm. 280 (22 novembre). <<https://www.boe.es/eli/es/l/2003/11/21/44/con>> [Consulta: 22 maig 2020].

«Ley orgánica 11/1983, de 25 de agosto, de reforma universitaria» (1983). *Boletín Oficial del Estado* [en línia], núm. 209 (1 setembre), p. 24034-24042. <<https://www.boe.es/eli/es/lo/1983/08/25/11/>> [Consulta: 22 maig 2020].

«Ley orgánica 1/1990, de 3 de octubre, de ordenación general del sistema educativo» (1990). *Boletín Oficial del Estado* [en línia], núm. 238 (4 octubre 1990). <<https://www.boe.es/eli/es/lo/1990/10/03/1/>> [Consulta: 22 maig 2020].

«Ley orgánica 6/2001, de 21 de diciembre, de Universidades» (2001). *Boletín Oficial del Estado* [en línia], núm. 307 (24 desembre). <<https://www.boe.es/eli/es/lo/2001/12/21/6/con>> [Consulta: 23 maig 2020].

«Orden CIN/730/2009, de 18 de marzo, por la que se establecen los requisitos para la verificación de los títulos universitarios oficiales que habilitan para el ejercicio de la profesión de dietista-nutricionista» (2009). *Boletín Oficial del Estado* [en línia], núm. 73 (26 març), p. 29182-29186. <<https://www.boe.es/eli/es/o/2009/03/18/cin730/>> [Consulta: 23 maig 2020].

«Real decreto 1463/1990, de 26 de octubre, por el que se establece el título universitario oficial de licenciado en ciencia y tecnología de los alimentos y las directrices generales propias de los planes de estudios conducentes a la obtención de aquél» (1990). *Boletín Oficial del Estado* [en línia], núm. 278 (20 novembre), p. 34406-34407. <<https://www.boe.es/boe/dias/1990/11/20/pdfs/A34406-34407.pdf>> [Consulta: 2 setembre 2020].

«Real decreto 536/1995, de 7 de abril, por el que se establece el título de técnico superior en dietética y las correspondientes enseñanzas mínimas» (1995).

Boletín Oficial del Estado [en línea], núm. 131 (2 juny), p. 16115-16142. <<https://www.boe.es/eli/es/rd/1995/04/07/536>> [Consulta: 3 setembre 2020].

«Real decreto 548/1995, de 7 de abril, por el que se establece el currículo del ciclo formativo de grado superior correspondiente al título de técnico superior en dietética» (1995). *Boletín Oficial del Estado* [en línea], núm. 131 (2 juny), p. 16164-16172. <<https://www.boe.es/eli/es/rd/1995/04/07/548>> [Consulta: 3 setembre 2020].

«Real decreto 433/1998, de 20 de marzo, por el que se establece el título universitario oficial de diplomado en nutrición humana y dietética y las directrices generales propias de los planes de estudios conducentes a la obtención de aquél» (1998). *Boletín Oficial del Estado* [en línea], núm. 90 (15 d'abril), p. 12439-12441. <<https://www.boe.es/eli/es/rd/1998/03/20/433>> [Consulta: 22 maig 2020].

«Real decreto 1832/1999, de 3 de diciembre, por el que se homologa el título de diplomado en nutrición y dietética del Centro de Enseñanza Superior de Nutrición y Dietética (CESNID) adscrito a la Universidad de Barcelona» (1999). *Boletín Oficial del Estado* [en línea], núm. 305 (22 desembre), p. 44811-44819. <<https://www.boe.es/eli/es/rd/1999/12/03/1832>> [Consulta: 22 maig 2020].

«Real decreto 1393/2007, de 29 de octubre, por el que se establece la ordenación de las enseñanzas universitarias oficiales» (2007). *Boletín Oficial del Estado* [en línea], núm. 260 (30 octubre). <<https://www.boe.es/eli/es/rd/2007/10/29/1393/con>> [Consulta: 23 maig 2020].

«Real decreto 861/2010, de 2 de julio, por el que se modifica el Real decreto 1393/2007, de 29 de octubre, por el que se establece la ordenación de las enseñanzas universitarias oficiales» (2010). *Boletín Oficial del Estado* [en línea], núm. 161 (3 juliol), p. 58454-58468. <<https://www.boe.es/eli/es/rd/2010/07/02/861>> [Consulta: 23 maig 2020].

«Resolución de 3 de abril de 2000, de la Universidad de Barcelona, por la que se publica la tabla de adaptaciones entre los estudios de graduado en dietética y alimentación humana, título propio de la Universidad de Barcelona y los estudios conducentes al título oficial de diplomado en nutrición humana y dietética, homologado para el centro adscrito a la Universidad de Barcelona, Centro de Enseñanza Superior de Nutrición y Dietética (CESNID)» (2000). *Boletín Oficial del Estado* [en línea], núm. 132 (2 juny), p. 19549-19550. <<https://www.boe.es/eli/es/res/2000/04/03/2>> [Consulta: 22 maig 2020].

«Resolución de 5 de febrero de 2009, de la Secretaría de Estado de Universidades, por la que se publica el Acuerdo de Consejo de Ministros, por el que se establecen las condiciones a las que deberán adecuarse los planes de estudio conducentes a la obtención de títulos que habiliten para el ejercicio de la profesión regulada de dietista-nutricionista» (2009). *Boletín Oficial del Estado* [en línea], núm. 41 (17 febrer), p. 16881-16882. <<https://www.boe.es/eli/es/res/2009/02/05/5>> [Consulta: 23 maig 2020].

TRESCASTRO, E. M. (2013). *Educación alimentaria y nutrición comunitaria en la España contemporánea (1900-1978)*. Tesi. Alacant: Universitat d'Alacant.